

MAKTABLARDA BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING AHAMIYATI

Tajimuratova Shahnoza

Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus davlat pedagogika
instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda Biologiya fanini o'qitishda metodik qo'llanmalar, biologiya fanini o'qitishda zamonaviy ishlanmalar, biologiya darslarida amaliy mashg'ulotlardan foydalanish davomida o'quvchilarning bilim olish darajasiga foydali taraflari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: biologiya, darsda o'qitish metodikasi, amaliy mashg'ulotlarning ahamiyati, dars davomida interaktiv metodlar, o'quvchilarning darisini bilib olish darajasi.

Annotation: This article provides information on methodological guides for teaching Biology in schools, modern developments in teaching biology, and the benefits of using practical exercises in biology lessons for students' learning levels.

Keywords: biology, teaching methodology in the classroom, the importance of practical exercises, interactive methods during the lesson, and the level of students' understanding of the lesson.

Mamlakatimizda ta'lim jarayoniga katta e'tibor berilmoqda. Shu jumladan, umumiy o'rta va o'rta maxsus, oliy ta'limda biologiya fanidan o'tkaziladigan daris davomida biologiya o'qitish metodikasi va amaliy ishlarga o'quvchilarni jalb qilish nihoyatda muhim o'rin tutadi. Hozirgi kunda rivojlanayotgan umumiy o'rta ta'lim tizimida biologiya fani o'qituvchilarini yangi innovatsion ta'lim tizimida tayyorlash eng katta ta'lim tizimidagi harakatlar hisoblanadi. Hayotimizda biologiyaning rivojlanishi va uning yutuqlarini jamiyat hayotiga tatbiq etilmoqda. Shuni ham takidlash lozimki, maktablarda biologik ta'limning ahamiyati yildan-yilga ortib bormoqda. Yosh mutaxassislarni tayyorlash moboynda o'quvchi va o'qitchi birgalikda ishlashmoqda, oliyatgan ta'lim mazmuni, metodlari, ko'rgazma qurollari

va shakllari yordamida organik dunyoning qonuniyatlari, hodisa va voqealarining ma'nosi, o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi va bilim, ko'nikma hamda malakalarni chuqur egallaydi. O'quvchilar dars davomida bilim olib o'rganadi va o'zida ko'nikma paydo qiladi. Bilim va ko'nikmalar ustida ishlash natijasida bilimlari ustida malakalarni oshirib borishadilar. O'qituvchi dars davomiyligida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, boshqaradi, nazorat qiladi, baholaydi va darsda berilgan mavzu asosida aniq bir maqsadni taminlaydi, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirish orqali o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga imkoniyat yaratadi. O'qituvchining bilim va malakasi dars davomida o'quvchi egallashi kerak bo'lgan bilimni ta'minlab beradi. O'qitish samaradorligini oshirishda o'qituvchining bilim, ko'nikma va malakasini yanada to'liq taminlash uchun amaliy mashg'ulot va namoyish qilinadigan tajribalarni o'tkazishga yordam beruvchi xususan mikroskoplar, lupalar, shtativlar, reaktivlar asboblari isituvchi asboblari, pinset, preparoval ninalari, o'qitishning texnik vositalari – kodoskoplar, televizorlar, kompyuterlar, ovoz yozuvchi va eshittiruvchi - apparatlar, magnitofonlar ham o'qitish vositalari ham muhim ro'l o'ynaydi. Texnik vositalari orasida audiovizual va boshqa tabiiy tasviriy vositalar shu bilan ustunlik qiladiki ular o'rganilayotgan hodisa va jarayonlarning barcha bosqichlarini izchillik bilan ko'rsata oladi. Teleko'rsatuvlardan dars jarayonida biologiya o'qitishda foydalanish tirik tabiatdagi voqea, hodisalarni sinfda o'rganish sifatini bir necha marta oshirish imkonini beradi. Natijada o'quvchi ko'rish bilan egallagan bilimni yanaham mustahkamlaydi. O'qitish jarayonida kompyuterlarni qo'llash o'quv materialini mustaqil o'zlashtirish va nazorat qilish imkonini tug'diradi.

O'qituvchi ko'rgazmali vositalardan biologiya o'qitishning barcha jarayonlarida, masalan yangi o'quv materialini tushuntirayotganda uni mustahkamlayotganda, o'quv ko'nikma – malakalarni shakllantirayotganda, uy vazifasini bajarayotganda, o'quv materialini nazorat qilayotganida qo'llaniladi. O'qitish vositalarini darsda emas, balki sinfdan tashqari darslar ham qo'llash

mumkin. Bu dars samaradorligini yanada mustahkam qiladi va o'quvchilarda darsga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi.

O'quvchilarning dars davomida o'zlashtirgan nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llash, o'quv va mehnat, ko'nikma hamda malakalarini shakllantirish, ularda ijodiy qobiliyatlarini o'stirish, hayotga tayyorlash, kasbga yo'naltirish imkonini beradi. O'quvchilar tomonidan dars jarayonida amalga oshiriladigan amaliy ishlar ularning bilim koni bo'lib xizmat qiladi. O'qituvchi har bir darsni tahlil qilib amaliy ishlarning maqsadini aniqlashi, maqsadga erishish uchun zarur bo'ladigan ko'rgazmali vositalarni tanlay olishi, dars davomida o'tkaziladigan o'quv topshiriqlarini aniq tuzishi lozim. Amaliy ishlarni bajarish uchun beriladigan o'quv topshiriqlari mazmunan aniq, o'quvchi tezda ilg'ay olishi, tushunarli va aniq bir maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi zarur.

Hozirgi kunda maktablarda dars samaradorligini oshirishda amaliy mashg'ulotlarga katta e'tibor qaratilmoqda. Biologiya o'quv dasturidan o'quvchilarning o'quv va amaliy mehnat ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida amaliy mashg'ulotlar ham o'rin olgan. O'qituvchi mazkur amaliy mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish maqsadida quyidagilarga e'tiborini qaratishi lozim: O'quv dasturidan o'rin olgan amaliy mashg'ulotlarni istiqbol va taqvim-mavzuli rejadagi va ta'lim-tarbiya jarayonida tutgan o'rnini aniqlashi; Amaliy mashg'ulotlarining didaktik maqsadini aniqlashi; Amaliy mashg'ulotini o'tkazish uchun zarur bo'ladigan jihozlarni tayyorlashi; Amaliy mashg'ulotda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish yo'llarini belgilashi va shu asosda mashg'ulotning borishini loyihalashi; O'quvchilarning tajriba va kuzatish o'tkazish jarayonida zarur bo'ladigan topshiriqlar uchun ko'rsatmalar tayyorlashi; Amaliy mashg'ulotning borishi va olingan natijalarni tahlil qilishi, zarur hollarda tegishli o'zgartirishlar kiritishi lozim. O'qituvchi yuqoridagilarga amal qilgan holda amaliy dars mashg'ulotlarini olib borsa ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.

O'quv dasturidan o'rin olgan amaliy mavzular bo'yicha amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish jarayonida o'quvchilarda mikroskop bilan to'g'ri ishlash,

mikropreparatlar, o'quv qo'llanmalar tayyorlash, darslik, ko'rgazma vositalari va tarqatma materiallari ustida mustaqil ishlash va kerakli bo'lgan bilimlarini yanada takomillashtirish kabi o'quv mehnati ko'nikmalari shakllantiriladi. Bu ko'nikmalar kelgusida o'quvchilarning tanlaydigan kasbi, egallaydigan bilimi bo'yicha mehnat ko'nikmalariga aylanishi mumkin.

Maktablarda biologiya dars jarayonlarida harbir amaliy mashg'ulot mavzularini o'qitishda o'rganilayotgan mavzu mazmuniga bog'liq holda o'quvchilarda dars davomiyligida mehnat madaniyati ko'nikmalarini, jumladan, ko'rgazmali jihozlar, laboratoriya va amaliy mashg'ulotlarda foydalaniladigan o'quv jihozlari va asboblari bilan ishlash tartiblari, ish stoli, biologiya darsligi, daftarini toza va ozoda saqlash, harbir dars davomida o'quv topshiriqlari va uy vazifalarini o'z vaqtida va talab darajasida bajarishga e'tiborni qaratish lozim. O'qituvchi dars jarayonida bu ishlar yuzasidan tahlil qilib borishi kerak. Harbir dars davomida o'qituvchi berilgan amaliy mavzular yuzasidan o'quvchilarga amaliy ishlanmalar bilan ishlash tartibin ko'rsatib berishi lozim.

Biologiya dars jarayonida amaliy mashg'ulotlar bilan ishlashda interaktiv metodlardan dars o'tish o'quvchilarning yangi mavzu bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini yanada mustahkamlashga zamin yaratadi. Interaktiv dars o'tish metodlari bu – dars jarayonida o'quvchi, talabalar hamda o'qituvchi orasida yuqori darajada hamkorlik o'rnatiladigan dars o'tish metodlari sanaladi. O'qituvchi harbir amaliy mashg'ulot darsiga bog'liq mos bo'lgan interaktiv metodlar tanlay olishi, bu metod shu mavzuni to'liq oshib berishi, o'quvchilar darsni qiynalmastan o'zlashtirishlari uchun yordam berishi kerak.

Harbir dars davomida o'qituvchi asosan, darsni savollar asosida olib borish metodi, Delfa metodi, amaliy metodlari bilan uzviy bog'laydilar. Darsni savollar asosida olib borish metodi – o'quv rejasi bo'yicha savol – javoblar yordamida o'quvchilarni o'quv jarayoniga jalb etish, ularda fikr – mulohaza yuritish, o'qish, o'rganish, o'z fikrini izohlashga ishtiyoq uyg'otadigan metod. Delfa metodi – o'quvchi – talabalarni ijodiy fikr yuritish, bildirilgan fikrlarni taqqoslab, baho berish

ko'nikmalarini shakllantirishga o'rgatadigan metodlar qatoriga kiradi. Amaliy metodlar o'qitish jarayonida ko'rgazmali, muammoli, og'zaki metodlar bilan uyg'unlashgan holda qo'llaniladi. Bu metodlar guruhiga tabiiy obektlarni tanib olish va aniqlash, kuzatish, biologik tajribani tashkil etish va o'tkazish, o'simliklarni parvarish qilish va hayvonlarni boqish kabi metodlar kirib, ular mos holda, obektlarni tanib olish va aniqlash, kuzatish va tajribalar o'tkazish, o'quvchilarga amaliy ishning borishini bayon qilish, amaliy ishlarni bajarish rejasini tuzish, amaliy ish topshiriqlarini bajarilishini nazorat qilish, topshiriqlarni bajarish natijalarini tahlil qilish, o'z-o'zini nazorat qilish, amaliy ish, kuzatish va tajribalarni yakunlash va rasmiylashtirish uslublaridan iborat bo'ladi. Amaliy mashg'ulotlar yakunida o'quvchilar yangi mavzu bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarin qayta tahlil qilib chiqamiz. Dars davomida o'qituvchi tarafidan berilgan bilimlarga asoslangan holda o'quvchilarning shu mavzu yuzasidan bilib olish darajalarin harxil interaktiv metodlar asosida baholab o'tishimiz mumkin bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, biologiya fanlarida amaliy mashg'ulotlar o'tkazilganda o'qituvchi tamondan yangi pedagogik texnologiyalarni foydalanish o'quvchilarni darsga jalb qila olish, ularni erkin fikrlashga va egallagan bilimlarni amalda qo'llay olishi hayotiy tajribalarida ham katta foyda keltiradi. Maktablarda amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish o'quvchida immersiv va interaktiv tabiati o'quv tajribasini yanada oshiradi va nazariya va amaliyot o'rtasidagi farqni bartaraf etadi. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda dars davomida olgan nazariy bilimlarini tajriybalar asosida mustahkamlashga va o'zlarida bilim, ko'nikma va malakalrini egallashga katta yordam beradi. Bundan tashqari, kelajakdagi izlanishlar ushbu amaliy mashg'ulotlar asosida o'quvchilarning olgan ta'lim natijalariga uzoq muddatli ta'sirini ko'rsatib va ularni biologiya o'quv dasturida innovatsion usullarini o'rganishga qaratililadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. J.Tolipova, A.T.G'ofurov "Biologiya ta'limi texnologiyalari" T- 2002y
2. S.X.Sulliyeva, Q.G'.Zokirov. " Biologiya o'qitish metodikasi" o'quv qo'llanma.

3. Rizoqulovna, B. M. T. Biologiya o'qitish metodikasi qo'llanma. Toshkent 2020[2]
4. L.V.Golish, D. M. METODLARDAN FOYDALANISH Fayzullayeva Pedagogik texnologiyalarni loyoxalashtirish va rejalashtirish. O'quv-uslubiy qo'llanma. "Iqtisodiyot" nashr., 2011[4]